

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

De peccato adulterij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

Aculā quandā in itinere vidit. Cui⁹ pulchritudine captus cuidā famulo suo dixit. Eade⁹ et interroga patrē et matrē puellę q̄ si mihi habere eā consenserint vna nocte eis dabo decem libras argēti: et insuper vestē vnam ad ornatum filie sue. Qui cum iussa compleisset: illa mutatorijs induta et ad patrē sui imperiū vt seruu⁹ sequeretur induc-
ta: ipso duce ad militis diuersoriū venit: et post cibū et potū: ambos cōis lectus rece-
pit. Cūq̄ ille cōgressum cū pudica virgine pararet et illa suspirioso corde sue dignita-
tis captiuitatem expectaret. Erat autē nox sabbati quā deuotio fidelium memorie virgi-
nis matris cōsecrauit. Miles ait. Charissi-
ma quōd nomē est tibi: et cur tale sup me sum-
psisti lamētū? Cur me sic accipis quasi ho-
stem et nō amicum? Cui illa voce tremula
respōdit. Maria vocor: dignęq̄ lachrymis
afficio: et planctū facio: q̄a melius est mihi
mori q̄ turpiter viuere cū virginitatis de-
cremento et maxime cū marie cōtinentiaz
meā vouerim et desponderim me vni viro
virginē castā exhibere ch̄o. Voluerā quid-
dem mores et habitū sc̄imonialiū imitari:
nisi patris mei paupertas reclamaret. Nam
agnosco lras et de sancta maria didici ho-
ras a quodā paupculo clerico: q̄ apud pa-
trē meum diuersoriū habet. Tūc sp̄s dñi
descendit in mentem militis: et excussit de
cogitatioe eius flāmas ignis libidinis: ita
vt diceret. Quia nox sabbati est: et tu voca-
ris Maria ppter noctis et nois huius ho-
norabile sac̄m: iā nunc cessabo et cor meū
a tua inquietudine reuoco: nec opabor in
te opa tenebrarū: q̄ vt dixisti voluntarium
est tibi ch̄o seruire in cetu montaliū. Sa-
tis facias desiderio tuo. Dormiuit igit̄ tota
nocte secura. Et de mane eam miles i mo-
nasterio quō iuxta tomeamenti locū contu-
bernio sanctimonialiū tradidit pmittens
honoraret. Sed postea inde digressus to-
meamenti cōgressu occisus est et ibidē sepul-
tus. Cūq̄ miles non reuertere: illa iuuen-
cula btām Mariā lachrymosis interpella-
uit sc̄ibus: vt de militis statu reuelationē
aliquam sibi daret. Cui btā virgo maria se-
ipsam per visionē exhibuit dicens. Parce

charissima: parce fletibus et suspirijs. Ego
sum m̄ Jesu consolatrix tua scias q̄ p̄cito
recessit a te ille tuus i ch̄o dilectus in to-
meamenti congressu occubuit: et in eodē lo-
co sepulturam accepit. Qui q̄m mihi detu-
lit in te et bona tibi propter me veraciter in
morte compūctus eternam meruit salutē.
Ibis ergo ad abbatissam et annuncabis
ei quatenus illuc citius pergat: et corpus
huc trāstatū in cimiterio trāponat: vt per
ecclesiaticorū suffragiorū cōionem adiuuet.
Hoc autē in grande signum quō tibi locuta
sum erit. Rosam sup sepulchū vernantem
reperies in superficie: cuius radix de ore se-
pulti pullulat in viscerib⁹ terre. Illa q̄ gau-
dens dñe celestis imperium abbatisse retu-
lit. Sed abbatissa credere noluit. Iterum
ipsa cū lachrymis ad btām virginem recur-
rit. Cui illa sicut prius apparuit mandans
denuo ad abbatissam iret. Et addidit de
quodā peccato eius occulto: quod ipsa cō-
fiteri et cū lachrymis punire deberet: et sic
cū puro corde et prompto gressu ire. Quod
abbatissa audiens ad locum pperauit et indicio
rose corpus militis inuentum ad monaste-
riū suū trāstatū honorifice ibidē sepeliuit.

De peccato adulterij.

Actio peccat in ope exteriori p̄tra il-
lud p̄ceptū adulteri qui grau⁹ pec-
cāt q̄ simplices fornicatores aut de-
floratores virginū. vt patet. xxxij. q. vii. c.
quemadmodū. Et ibidē in. c. adulterij. vbi
dicit̄: q̄ adulterij malū vicit fornicationē.
Adhuc grauius est q̄ adulteriū ex vtraq̄
parte cōmitti: vt q̄m tā vir q̄ mulier sunt li-
gati m̄ imonio legitimo. Jō d̄. ibidē in. ca.
Quemadmodū. Grauius quoq̄ est q̄ vxores
habēs ad cōiugem pximi accedit q̄ q̄ sine
vxore thoriū alteri⁹ violat: vt vxorat⁹ ad so-
lutā accedēs. hec ibi. Et sic h̄ duplex adul-
teriū. Illud pctm̄ grauat nō solū q̄ ē p̄tra
diuini p̄ceptū: s̄ ppter septē alia mala vel
octo q̄ inde oriunt̄. P̄io ppter diuinaz le-
gū transgressionē: ppter homicidij cōsecu-
tionē: ppter heredis falsi institutionē: ppter
graue legi⁹ punitionē: ppter furti cōmissionē
ppter fidei et sac̄i violationē: ppter m̄imo-
nij sepationē: ppter purgatorij punitionē.

Preceptum Sextum

Primo ppter legū diuināz trāsgressione. Nam in adulterio trāsgredif pmo lex nature. *Mat. vij.* Quod tibi non vis fieri: alteri ne feceris. Sed nullus vellet qd aliqs haberet vxore suā: ergo hoc alteri non debet facere. Secdo lex moysi. *vtz Leui. xx.* Si mechatus fuerit vir cū vxore alteri: et adulteriuū ppetrauerit cū cōiuge pximi sui morte moriāz et mechus et adultera. Ideo i sexto pcepto: non mechaberis: et in nono: nō cōcupisces vxorem pximi tui: imo in adulterio trāsgrediunt omnia pcepta diuina. *vtz in singulis.* Tertio in hoc trāsgreditur lex euangelij. *Matth. xix.* Dico vobis inqt: qui cunqz dimiserit vxorem nisi ob fornicationē id est adulteriuū et aliā duxerit mechaf: et q dimissam duxerit mechaf. Et fortiori ille mechaf q non causa matrimonij: sed causa libidinis accipit aliam. Dubitat vtz matrimoniu soluať ppter fornicationem carnalem: cū dñs dicit excepta causa fornicationis: *ñdet Aug. de anchona sup Matth.* q mrimoniū solui per fornicationē pōt dupliciter intelligi. Primo quantum ad cohabitationē et carnalis copule cōmixtionem. Secdo q̄tū ad secundaz nuptiarū celebrationē: ita q liceat viro aliaz accipere. Primo ppter fornicationem solam vxor pōt dimitti: vt homo nō cōmifceat sibi carnali copula: pmo quo ad thoriū: et hoc facere pōt propria auctoritate: et etiā q ad cohabitationē et h auctoritate ecclē: q sicut tractū est i facie ecclē: sic etiā debet absolui in facie ecclē q ad cohabitationē. Secdo mō q̄tū ad scđaz nuptiarū celebrationē matrimoniu nō soluit: etiā ppter fornicationē. *ñ saluator illū mechū noiāz qui vxorē dimissam fornicationis cā accepit: et hoc probat xxxij. q. vij. c. Apłs dicit. Et Augusti. ex auctoritate apłi. Nā apłus dicit. i. ad Rom. vij.* His q mrimonio cōiuncti sunt pceptio: nō ego sed dñs vxorē a viro nō discedere. *ñ si discesserit. s. fornicationis causa manere innuptā. S: auiter ergo peccāt q ex q: cunqz alia cā preter fornicationem vxores a viris separant. Dant em̄ tales vtrifqz cām fornicandi. Dubitat scđo. vtrum soluať ppter fornicationē spūalē: Respōdet idē doctor: vbi. s. Secdo modo illud p̄m graua-*

tur ppter multa homicidia q̄ inde generātur et causant. *vtz i exēplis multarū historiarū. vñ ppter adulteriuū paridis et helene celeberrima troia fuit destructa: et multa milia hoim occisa sunt. Itē ppter adulteriuū qd viri cōmifere cuz vxore leuite fere tota tribus beniamin fuit interfecta. Historia ponit iudiciū. Itē ppter adulteriuū dauid cū bersabee vias coniunx eius fuit interfectus: et dictū erat ppter hoc ad Dauid. Df tibi a dño. Non recedet gladius de domo tua in eternū. Itē ppter adulteriuū Lucretie rex Tarquinius fuit expulsus: et reges a roma expulsi vsqz ad quadringentos lxx. annos. Itē pharao grauitur fuit punitus ppter vxorē abiae cuz qua voluit coifse *ñ. xij.* Sif abimelech rex ppter eandem *ñ. xx.* Item quāta mala et homicidia facta sunt ppter dñam hollandie. p̄z multis expientis q̄ a viro suo viuēte adit angliā: adherēs duci glocestrie. anno dñi *ñ. cccc. xxvj.* *ñ. dñ. xxij. q. vij. ca.* Quid in oibus pctis adulterio grauius. Secūdu nancqz locuz obtinet in penis. *ñ. i. in prohibitionibus scđe tabule tenet scđm locum q̄ imediate post homicidiū dñ: non mechaberis. Dubitat: vtrū hō interficiens vxorē ppter adulteriuū et fornicationem: pena homicidij debeat puniri: ñdet Augusti. de anchona super Matth.* q si vir interfecerit vxorē fornicatā extra actū fornicationis: ita q non videret neqz apphenderet eam actualiter fornicari: tūc tam lege humana q̄ diuina esset puniendus pena homicidij. *ñ em̄ debet pprio iudicio quēqz interficere: sed debet eā coraz iudice accusare: et penā allegatā et impositā expetere: et hoc nō liuore vindicte sed amore iusticie. Et hoc si penam et culpā homicidij subterfugere vellet. Sed si vir inueniret vxorē actu fornicatē: ita q videret et cōprehēderet eā in ope fornicationis: si eā tūc occideret ppter magnū iusticie ardorē quē h̄ret videndo carnē suā diuidi et turpiter tractari: lex humana nō apponit penā. Et ex hac lege humana dñ licere q nō p̄cipiat sed etiā nō p̄hibet sed penā taxat p̄siderādo magnū viri incitatuū. *ñ dicēdū q si ip̄am interficeret: lege humana nō puniret pena homicidij: le***

Age tñ diuina si q̄s q̄ltercūq̄ pprio iudicio in
 terficeret vxorē: pena homicidij eēt puniē-
 dus. Hec ille. Legif de henrico. iiii. impe-
 ratore: sicut dīc gobolin⁹ in chroni. sua. q̄
 ip̄e quēdā militē instigauit ad h̄ q̄ impatri-
 cē de adulterio interpellaret: sed impatri-
 x renuit ⁊ miles instat. Tādē impatrix dixit
 q̄ impatore absente suā volūtātē eēt adim-
 plectura. Ad impatorē itelligēs a militē: ad
 recedēdū se disposuit: ⁊ postq̄ recessisse pu-
 tabat: vestimēta militis induit ⁊ ad cubicu-
 lū impatricis se diuertit. Impatrix nō q̄s-
 dā iuuenes fortes vestib⁹ femineis idutos
 habuit penes se: ⁊ imperatorē sub sp̄e mili-
 tis venientē p̄ eosdē apprehensum fecit for-
 titer baculari: donec clamaret q̄ ipse esset
 imperator. Tñ ipsa impatrix accurrēs de-
 fendit eū: ⁊ postea de hoc facto euz acriter
 increpauit. Ipse vero militē iussit occidit.
 Q̄ homicidia occulta occurrunt inter p-
 sonas legitimas propter adulterium. Nam
 mulier vt habeat adulterū: suū virū legiti-
 mū occulte interficit: ⁊ adulterū in verū vi-
 rum accipit, ⁊ econtra. Ad m̄imonū nul-
 lo modo stare potest. vt ptz. xxxi. q. i. ca. Si
 quis viuente. Et extra de eo q̄ duxit in ma-
 trimoniū: quā polluit p̄ adulterū. in. i. c. si
 machinata est in viri sui mortē vel si inter-
 uenit iuramētum: vel fidei datio impedit.
 ⁊ hoc siue adulterū interueniat ante fidei
 donationē siue post. vt ptz extra de eo qui
 duxit. in ma. ca. si q̄s vxorē. Idē de simplici
 p̄missione ⁊ iuramento. vt notauit Hugo
 q̄a noīe fidei intelligit̄ q̄libet p̄missio: ⁊ est
 quasi quedam despōsatio de futuro. Idē
 etiā est si cū adultero cōueniat: q̄ de facto
 ducat viuente altero cōiugū. extra de eo q̄
 duxit. c. ⁊ cum h̄ret. Si tñ adultera nescit
 eum h̄re vxorē nō impedit̄ m̄imonū ob
 fauorē nesciētis extra eo. c. i. Tertio illd
 pctm̄ est periculosum propter heredis insti-
 tutionē Eccl̄i. xxiii. Mulier relinquens vi-
 rum suum peccabit: statuens hereditatē ex
 alieno matrimonio: q̄ non est parū pctm̄
 facere heredē falsum. Idē dicit̄ Iud̄. xi. de
 Bepte: heres i domo p̄ris nostri esse nō po-
 teris: q̄ de adultera matre nat⁹ es. Fuit q̄
 dā vxorē habēs: ⁊ de ea tres filios habuit
 fm̄ opinionē suam. Cui vxorē eius cuz qua-

dam die cum eo litigaret: obiecit ei q̄ tātū
 vn⁹ de illis trib⁹ su⁹ verus esset fili⁹: ⁊ alij
 duo nō essent sui. Reqsita q̄s suos eēt: non
 voluit ei iudicare. Verū tñ cū pater infirma-
 ret ad mortē ⁊ vxor defuncta esset: ipse sa-
 ciēs testamentū oia dimisit illi q̄ fili⁹ suus
 erat. Post mortem vero facta est contentio
 inter illos tres: quos tanq̄ filios suos nu-
 triebat. Quilibet em̄ dicebat q̄ ipse esset le-
 gitimus: ⁊ sibi hereditas esset danda. Tñ
 cū delatū esset ad iudicem: p̄cepit iudex q̄
 p̄ mortuus alligaret ad arborem: ⁊ q̄ dire-
 ctius sagittaret eum: ille hereditatē habe-
 ret. Tñ alligato patre ad arborem: duo sa-
 gittauerunt eū. Tertius vero vidēs patrē
 suū sagittari: iratus est ultra modū contra
 alios dicens: q̄ nullo mō sagittaret patrē
 suū. Ex quo cognitū est q̄ ipse erat ver⁹ fi-
 lius eius: ⁊ data est ei hereditas tota. Sic
 p̄pter ingratiudinē tales filij illegitimi me-
 rent̄ hereditate priuari. Sed qd̄ faciet mu-
 lier talis q̄ sic genuit filiu⁹ in adulterio: q̄a
 nisi impediatur falsum heredē a perceptione
 hereditatis iniuriabit̄ veris heredibus in
 portione. H̄r. q̄ tali mulieri non est dene-
 ganda penitentia p̄ discretū sacerdotē: vt
 ptz extra de penit. ⁊ re. c. officij. vbi est si-
 milis casus de muliere que supposuit par-
 tum alienū: que maritus educens credidit
 esse suū. Vbi r̄ndit Clemens tertius: q̄ mu-
 lieri tali non sit penitētia deneganda p̄ dis-
 cretū sacerdotē: dūmodo talis hereditas
 ad putatiū filiu⁹ nō deuoluatur: q̄a nisi resti-
 tuatur: ablatum pctm̄ non dimittit̄: ac p̄ hoc
 p̄nā nō agit sed simulat̄. vt patet. xliij. q.
 vi. ca. si res. Quia sequeretur ex hoc q̄ aliq̄s
 in hac vita h̄ret desp̄are: si suū peccatū es-
 set inemedabile. Cui⁹ falsitas ptz p̄ Bug⁹.
 in lib. de vera ⁊ falsa p̄nā: ⁊ fuit erro: no-
 uatiani. Respondet̄ ergo q̄ p̄dicta femina
 est inducenda: si q̄ modo pōt q̄ p̄dictum fi-
 lium inducat vt ingrediat̄ religionē vel ta-
 lem statum q̄ hereditatem talem nō possi-
 deat. Vel posset inducere verū patrem scz
 pueri: q̄ tantū sibi daret de bonis suis: vel
 si femina tātū h̄ret de bono suo vel labore
 aut de dote: aut de parafernalib⁹ de q̄bus
 ipsa daret illi illegitimo: vel pōt illud reue-
 lare alicui discreto confessori: vt ille indu-

Preceptum Sextum

Ecat spurium vel suppositum quibuscumque mo-
 dis posset quod declinet hereditatez: recepto
 prius ab eo iuramento de secreto tenendo
 sicut dicit Raymūdus. Pōt tñ fm Hostiē.
 Dicere viro si non timet piculū: vel si vtr est
 consci⁹ adulterij: sicut qdam femina in Bi-
 tannia fecit. de qua dicit Frāciscus petrar-
 cha. li. ij. ca. xxxix. qā ipsa duodecim filios
 a totidem viris habuit. Et instante mortis
 hora vocari virū suū iubet. Non est inquit
 amplius tēp⁹ ludi. Nullus horū filioz inq̄t
 ad te spectat p̄ter maiorem solum. Primo
 em̄ anno nisi connubij casta fui. Sedebant
 forte tunc pueri oēs humi circa ignē more
 gentis aliqd manducantes. Stupēte viro
 et illis rei nouitate suspensis: illa p ordinē
 p̄ses noiabat. Qd̄ audiens oīm minimus
 qui triennis erat: panē quem dextera et ra-
 pam quam sinistra manu habebat: in terrā
 posuit: et tremens desiderio ac ambabus
 manibus in altum erectis adorātis more.
 Da mihi inq̄t genitrix q̄so patrē bonum ac
 diuitem. Et cū illa i fine verborū nomina-
 set p̄rem puuli famosum quendam diuitez
 resumpto in manus cibo. Bene habet inq̄t
 bonus est p̄f. Hec Franciscus. Sed posito
 quod spurium vel suppositus non vult credere
 mulieri sicut credere tenetur nisi esset mul-
 tum honesta: vel si sibi nō pōt sine periculo
 Tunc mulier satis faciat veris heredib⁹ de
 sponsalicio suo vel de alijs: et doleat quod nō
 pōt oīno satis facere: et habeat voluntatem
 satis faciendi: et erit in statu salutis. sicut di-
 cūt Raymū. Guillhel. et Hostiē. potest eti-
 am de cōsensu legitimoz filioz facere ille-
 gitimos filios coheredes legitimoz filio-
 rum vel heredum alioz: nisi repugnat loci
 consuetudo. Et si oēs vie defecerint: tunc
 tamē cū tali femina faciendū esset: sicut cū
 illo qui dānū intulit et nō pōt soluere. vt ptz
 xiiij. q. vj. c. si res. Et sic patet grauitas hu-
 ius peccati ex falsi heredis institutiōe. Se-
 quūtur etiam plura alia mala. s. incestus et
 affinitate p̄iūcti m̄rimonio copulant et fra-
 ter ducit sororem: et huiusmodi multa infini-
 ta mala. Quarto est graue illd̄ p̄p̄t gra-
 uem legis p̄nitionem. Nam si adulterius
 fuit occultum: puniebat in lege Moysi ta-
 liter, sicut dicit Nume. v. Si latet adulterius

et testibus argui nō pōt: et spūs zelotipie. i.
 suspitio concitauerit virū contra vxorē su-
 am que polluta est: adducet eam ad sacer-
 dotem et offeret pro ea oblationē: decimaz
 partē sati farine ordeacee. Non fundet de-
 super oleuz nec thūs imponet. Sacerdos
 autem statuet eaz coram dño et ponet i ma-
 nibus eius in vase fictili aquas viuas et de
 oblatione farine pugillum incendet sup al-
 tare et mittet in aquam modicum pulueris
 de pauimēto tabernaculi et nudabit caput
 eius: scribetq̄ i membranula fm Josephū
 nomen dei: facietq̄ eam iurare quod nihil no-
 uerit viro in his que sibi obijciuntur. Et di-
 cet sacerdos. Si polluta non es: deserto vi-
 ri thoro: non te noceant aque ille amarissī-
 me. Sin autem declinasti a viro tuo ingre-
 diantur aque iste maledicte in ventrem tu-
 um et ipsum tumescere faciant et putrescat
 femur tuum. Et dicit mulier. Amen. Qd̄ et
 factum fuit. vt patet ibidem. Sin aut̄ man-
 festum fuit: tūc puniebat morte. vtz Leui.
 xx. Si mechatus fuerit vir cum vxore alte-
 rius et adulterium p̄petrauerit cum vxore
 pximi sui: morte moriatur mechus et adul-
 tera. Nā tales lapidabant. vt ptz Jo. viij.
 Moyses mandauit hmōi lapidari. Sed si
 nunc tales deberent lapidari: timeo quod lapi-
 des deficerēt. Itē p̄mittebant occidi vxor-
 es in adulterio deprehense p̄ maritos. vt
 ptz. ff. de adulte. l. marito. ad legē iul. Ubi
 dicit. quod licite marit⁹ interficit adulterū cū
 adultera deprehensum in domo sua. Idē cō-
 cedit lex moysayca. Sed lex canonica pro-
 hibet. Itē alique gentes decapitant eos et
 alique submergunt: et alique suspendūt et c.
 que oēs sunt pene mortis. Legitur i specu-
 lo hysto. lib. xxiiij. ca. xv. quod anno vndecimo
 Constantini fuit sc̄tus Sengulphus in bur-
 gundia. Hic sanctus fontē quendam emit in
 gallia: et eum oriri fecit in Burgundia. Lu-
 ius venditor dum emptorē irrideret repen-
 te vidit fontē suū ericcatuz. Cū ḡ quadam
 die iuxta fontem illuz in horto suo sederet
 cū vxore sua adultera: cepit illam arguere
 de adulterij sui infamia. Quod crimen cū
 illa vehemēter negaret: facillimam purga-
 tionē ei apposuit dicens. Si vis vt credaz
 te sub hac infamia falso laborare: denuda-

brachiū tuū ⁊ aufer mihi lapillum de fundo fonticuli hui⁹: ⁊ si illesum brachium retraxeris: credā q̄ innocens sis. Quod illa audiens secure brachiū immerit fonti: ⁊ statim combustū velut ab igne retraxit. Tunc sanctus ad illā. Ecce inquit appet veritas: flagitij tui. Habe ergo tua ⁊ mane per te ⁊ cū adultero. Nam socia mea vltra non eris sed data dimidia pte substantie sue mansit per se. Non multo post dormiens in domo sua: occisus est a quodam clerico qui cum vxore sua adulterare solebat. Cuius corpus dum feretro ad sepulturam portaref multi infirmi de tactu sanati sunt. Dumq; hoc illius vxori refertur ab ancilla sua: scz dominū suum tāq; martyre sanctum miracula facere: irridens illa ⁊ subsannās ait. Bengulph⁹ miracula facit ac vt anus meus cātat. Adorq; ab ano suo turpes sonos ⁊ numerosos vellet nollet cepit emittere. Quod ei postea contigit oī vita sua in sexta feria: vt quotiēs in eadē feria in qua vir eius martyr effect⁹ est aliq; verbū ab ore pferret: totiens ab ano turpem sonū audiret. Hec ibidē in specu. Tales etiam deberent acriter puniri in sinodis eorum: sed pchdolor capiunt pecuniam eorum: ⁊ dimittūt eos in pctis. Tales etiā adulteros confessores grauiter affligere deberēt. s. cū penitentia septē annoz. vt ptz. xxij. q. i. c. predicandū. vbi dī. Tales de perituro pnsam iponere deberet q̄lem de adulterio: hoc est verū dicit glo. quo ad numez annoz: nō q̄ ad aspiratē pnie: sed p̄tur⁹ penitere debet xl. diebus ⁊ septē sequentib⁹ annis. vt ptz. vi. q. i. ca. Si q̄s piurauerit. Ergo etiā adulter deberet tm̄ tempus penitere. Adhuc graui⁹ essent puniēdi illi q̄ scienter tolerāt adulteriū vxoris. De quibus. xxij. q. ij. ca. Si in adulterio perseuerare elegerit: patronus turpitudinis ⁊ lenociniij reus maritus hī. Nā qui scienter tenet adulterā vel qui recipit pecuniā leno dicit. ff. de adul. l. ij. ⁊ s. Lenociniij. Vtilissim⁹ aut est q̄ vxorem suam sponte relinquit ad turpitudinē p qua deberet certare vsq; ad mortē ⁊ tueri pudicitia eius. Cuius est graue illud ppter cōmissionē. q̄a dicit. i. ad Corin. vij. Mulier non habet potestātē sui: sed vir. et

contra. Nam in m̄imonio vir dat mulieri: ⁊ mulier viro corpus suū: quo nihil melius habet sub celo pieter animas. Et totā sui corporis potestātē transfert in alteruz. Licet em̄ vir sit caput mulieris quo ad regimen ⁊ castigationem in corporib⁹: tamē suis parem habent potestātē. Capere aut rem q̄ in potestātē alterius est inuito dño non est aliud nisi furtum. Sed miruz est q̄ furtū rerum punitur suspēdio ⁊ morte: sed tale furtū. s. adulteriū graui⁹ est ⁊ non punitur. Sed cur non punif⁹: q̄ ipsimet retores cōmunitatuz adulterio maculati sunt: habent em̄ duas aut tres cōcubinas cū p̄pria vxore. Dubitatur qd faciet mulier vt virū suū posset reuocare ab adulterio. Nō em̄ debet dicere si vir meus adulteriū committit: ego sifr faciā: ⁊ eligā sociū bonum. Rñdet q̄ p̄mo debet euz s̄bis dulciter admonere pponēdo ei timorē dei. Scdo debet s̄bi obiurgare: expectādo tempus oportunū scz quādo non est ebrius. Tertio si nō pdest dicat rectori ecclesie ⁊ ecclesie iudicibus si est manifestū. Quarto si nō prodest confugiat ad deū deuotis oronib⁹ vt virū suū cōuertat a via sua mala: sed qdam mulieres hoc non faciunt: aliqñ propter timorem virozū: sed magis timendus est deus. Aliquādo etiā superāt m̄lieres falsis excusationibus: iurant ⁊ piurāt. Aliqñ dicunt nos sumus viri: estote vos femine: ⁊ non debetis regere nos: vos estis membra: nō capita. Nos domini vos ancille. Qualis excusatio: velles ne q̄ mulier hoc idem tibi faceret? Certe non. Debet ergo talis mulier instanter rogare deum vt eū auertat a via sua mala: aut inferat ei tēporalē confusionem aut penam q̄ desistat. Sicut legitimus de quodam milite: qui de latere cōiugis de nocte surgebat: ⁊ completo adulterio cū aliena muliere domū suam lucēte lūna redibat. Cuius faciem per fenestraz intrantis vxorē minus contemplata clamat horrifice. Ad cuius clamorem moxq; ad intuitū domini pariter clamauerūt: quasi a cōspectu demōis p̄territi. Quod vt miles vidit animo aduertit faciem suam a p̄pria forma recessisse diuino iudicio: et fm̄ vilti

Preceptum Sextum

Statem peccati confusionis ignominiam induisse. De mane ergo properavit ad ecclesiam ut confessus sacerdoti formam propriam recipere mereret. Qui cum vacce et pecudes velle procedentes ad pascua obuiarent: mor reddidere mugitus et diffugerunt: et idem pastores pecudum fecerunt. Sacerdos autem in ostio ecclesie ad dicendas horas residens: mor ut illum vidit: se signavit et intrans ostium post se clausit. Tunc miles se prosterrens ante fores ecclesie. Miserere inquit pater sancte mihi miserimo peccatori. Non enim sum ille qui video: sed hoc mihi peccatis meis exigentibus accidit: ut in me larvata quasi facies deformetur: sed penitenti iniunge quid vis: et sic de me quod voluerit deus expectabo. Nec mora. Abi miles cum contritione et lachrymis est confessus et larvalis illa confusio deterfa est et propria facie cum sua integritate recepit. Vidimus plures ex his qui militate optime cognouerunt. Sexto est graue peccatum adulterium propter fidei et sacramenti violationem. Ideo dicitur adulterium quasi alterius thori violatione. Sunt enim tria ex quibus excusatur actus matrimonij. Primum quod dicit magister sen. li. iij. dist. iij. dices. Tria bona sunt inquit coniugij. Vnus Augustinus. Nuptiale bonum tripartitum est. scilicet fides: sacramentum et ples. In fide attenditur ne post vinculum conjugale cum alio vel cum alia coeat. Sed contra illud bonum facit adulter et adultera. Sepe enim accidit quod viri habent uxores pulchras et lectos nitidos: et tamen vadunt ad mulieres turpes et fetidas: quia tales sciunt se reddere affabiles: sic etiam aliquae mulieres habent viros bonos et conomos qui sunt boni gubernatores: et tamen alios admittunt. Sequitur in magistro. Consistit etiam in prole ut vnaniminit suscipiant: et religiose educant. In sacramento: ut coniugium non separet ut dimissus vel dimissa. Nec causa prolis coniungat alteri. Separatio autem gemina est corporalis et sacramentalis. Corporaliter potest separari causa fornicationis vel ex communi consensu causa religionis: siue ad tempus siue versus ad finem. Sacramentaliter non separe nequeunt dum viuunt si legitime sunt persone. Hec magister quia manet vinculum conjugale in perpetuum. Dubitat utrum mulier adulterando vel mechans

do magis vel grauius peccet quam vir. Respondet Augustinus. de anthona super magnificat. dices quod mulier adultera maius et grauius peccatum committit quam vir propter tria. Nam ad mulieris adulterium concurrunt peccata in aggrauatione que pro se non concurrunt ad viri adulterium scilicet furtum homicidium et sacrilegium. Est ergo mulier adulterans furatrix et homicidij puocatrix: et est sacrilega. Est autem furtum acceptio rei aliene inuito domino: quia ergo filijs debet patria hereditas ex qua mulier adulterat: hereditatem paternam dat alienis filijs: et sic inuito domino. Merito igitur quando casus talis venerit sollicite deberet procurare ut tales filij efficerentur religiosi: aliter furti iudicio condemnanda est. Secundo est homicidij puocatrix: quia cum vxor cum viro sit vna caro: non potest vir maiorem iniuriam recipere per carnem suam propriam quam videre vel audire adulterium. Vnus propter maius incendium quod habet vir de adultera et mechans vxore: lex civilis penas homicidij non apposuit viro interficienti vxorem actualiter adulterantem et mechantem. Lex tamen euangelij hoc non admittit: quia sublata est lex civilis per christum: quando dixit ad adulteram accusatam. Nec ego te condemnabo. Iohannes viij. Tertio efficit sacrilega: quia aliquando propter multiplicationem humani generis ad cultum dei licitum fuit vni viro plures vxores habere: sicut fuit in Abrahama Job et alijs antiquis patribus: sed nunquam de lege licuit vni mulieri plures viros habere. Unde mulier mechans et adulterans versus finem omnem tempus est puaricatrix legis diuine: et violatrix legis christi et legis moysayce: sed non finem omnem tempus vir efficitur sacrilegus adulterans. Ergo tria aggrauant adulterium mulieris magis quam viri. scilicet furtum homicidium et sacrilegium. Secundo quod vtrumque plus peccet frangendo fidem matrimonij vir quam mulier. Respondet idem doctor vbi supra dices quod aliud est querere quis maius peccatum committit: scilicet mulier vel vir adulterans: et aliud est querere quis horum plus peccat: quia maius peccatum refertur ad operationem et actum peccati: sed plus peccare refertur ad conditionem et statum peccantis. Maius ergo peccatum committit mulier adultera quam vir propter illa tria que dicta sunt. Sed plus

A peccat vir q̄ mulier adulterādo p̄pter triplicem conditionem: quia vir precellit mulierem. Primo vir est deo propinquior. Secundo in cōplexione fortior. Tertio in doctrina est et etiam in rōne doctior. Fuit em̄ vir imēdiate a deo creatus sine medio: sed mulier p̄ducta est mediante viro. An̄ dicit ap̄ls. q̄ mulier debet velare caput suū: q̄a est gloria dei. Est em̄ propria passio mulieris carnalis cōcupiscentia: et hoc est ex debilitate complexionis. Non em̄ ipsa sic facilliter vitare pōt et vincere sicut vir. In doctrina et ratione est doctior et efficacior. Unde dicit Apostolus q̄ mulieres in ecclesijs taceant: et si quid volunt discere domini viros suos interrogent. Sic plus peccat prelati clerici q̄ laici et populus religiosus q̄ secularis eodem genere peccati: quia sunt superiores quantū ad statū et deo pp̄inquoies. Ergo eodez modo pl̄ peccat vir adulterans q̄ mulier: quia ipse superior est et deo pp̄inquoior. Itēz quia est fortior. An̄ si ipse quia fortior est non vincit cōcupiscentiā carnalem sic excusat mulier saltem a tanto plus q̄ vir: si ipsa non vincat. Tertio plus peccat vir q̄ mulier: quia debet ipsam instruere et docere. Unde si cut in eodem ḡne peccati plus peccat mgr̄ q̄ discipulus: sic plus vir adulterans. Debēt ergo mulieres seruire q̄ ch̄s dixit iudeis de scribis et phariseis. Quęcunq̄ dixerint vobis docendo seruate et facite. s̄m opa eoz nolite facere. Dicunt viri mulieribus q̄ seruent cōtinentiā: sed ipsi nihil faciunt et imponunt eis onera grauiā: et digito suo nolūt ea mouere. Magnitudo em̄ huius pct̄i pt̄z i tali exp̄plo. Quidā negociator habuit vxorē q̄ tpe quodam summo mane surgens ad negociū suū dimisit vxorem in lecto. Cognouit aut̄ hoc vicinus suus q̄ vxorem negociatoris inordinato dilexit amore: et intrauit domuz ad lectum negociatoris et cognouit vxorē: nesciente muliere q̄ vir alius erat. Rediens vero maritus q̄siuit ab ea q̄d factuz esset: et cognouit q̄ vir ali⁹ decepit eā: et petiit v̄dictā a deo. Adulter vero intrās eccl̄iā arreptus est a diabolo: et exclamauit q̄ vxores eius decessisset: et caput tanq̄ insan⁹ cū lapidib⁹ per-

cussit et miserabili morte expirauit. **S**eptimo est graue illō pct̄i p̄pter inimonij separationē et adulterij accusationē: quia maritus pōt accusare et dimittere vxorē p̄pter fornicationem et ec̄uerso. Dicente dño in euāgel. Mat. xix. Dis qui dimiserit vxorē suā excepta cā fornicatiōis: facit eā mechāri: et s̄str vxor pōt accusare viruz: q̄a in tali cā ad paria iudicant. vtz. xxxij. q. v. cap. si vxorē q̄s. Si igit̄ adulteriū est manifestū et incorrigibile: ita q̄ negari non pōt: vir eam dimittere pōt: et pōt petere diuortii scribēdo libelluz. Forma aut̄ libelli potest esse talis. Anno dñi iesu ch̄si. M. cccc. lxx. residēte dño. A. papa in apl̄ca sede. Et dño conrado ep̄o ofnaburgēsi. v. idus octobris. in dictione. x. Ego. p. accuso bertam vxorem meā apud te dñe. ofnaburgēsi. ep̄o. et dico eā cōmisisse adulteriū cum martino in villa tali: q̄d paratus sum legitime pbare. An̄ peto a cōhabitatione ei⁹ et seruitute qua et sum obligatus absolui. Et hec forma libelli habet. c. tue fraternitatis. extra de procuratione. **Q**uerit̄ in quibus casibus adultera a viro accusari non pōt vel dimitti: An̄ detur s̄m Raym. in septē casibus. Primus est si vir cōuincit̄ de fornicatione. vt patet xxxij. q. vi. per totū. Secundus si ipse p̄stituit eam. extra de eo qui cogno. consang. vro. sue. ca. discretionē. Tertius cum ipsa credebat virum defunctum et nupsit alij et maritus redijt: tenet eā recipere. Quart⁹ si cognita fuit latenter ab aliquo quem credebatur esse virum suum. vt patet. xxxiiij. q. ij. in lectum. Quintus si fuerit vi oppressa intellige de vi absoluta. alias non excusat vt patet. xxxij. q. v. p̄posito. Sextus qñ reconciliauit eā sibi post adulteriū vel eā publice adulterantem retinet in consortio maritali. vt patet. xxxij. q. i. ij. iij. Septimus si quis vxorem repudiat: et illa unbat alteri: et postea vir cōuertat̄ ad fidem similiter et mulier tenet accipere illaz. vt pt̄z extra de diuor. ca. gaudemus. **O**ctauo est graue peccatū p̄pter grauem ignis purgatorij et inferni punitiōem: quod patet in tali exp̄plo. Nam carbonarius quidam faciēs carbonēs in silua: vidit in media nocte quendam hominē in equo insidentē: habentem

Preceptum Sextum

E gladium i manu sua: qui equitavit ad igne in quo erat mulier nuda: et transfixit eam terribiliter: et sic fecit sepius et erat dolor nimis. Hoc videns carbonarius intimavit cuidam comiti qui vidit visionem et conu-
rauit hominem ut diceret quid hoc esset. Et respondit, Hec mulier vxor erat cuius-
dam viri: et mecum vixit in adulterio et ego cum ipsa crucior: nimis et confessi sumus ante-
te moreremur: sed cito mortui penitentiam quam implere debuissim non potuimus implere. Sed si feceris pro nobis missas celebrari et orationes fidelium pro nobis procuraueris liberari possumus. Et cum hic reuersus fueris et non inueneris nos redempti sumus. Punis etiam pena eternali. Apo. Pars eorum in stagno ignis et sulphuris ardetis est. Legitur quod duo adulter et adultera mutuo peccauerunt in sacratissima nocte pasche: cum ille iaceret in ope nephario dixit ad mulierem: utinam possemus sic pseuerare illum actum in perpetuum. Respondit illa. Utinam possemus. Ad hoc ipse malignus ambos extirxit et nequam potuerunt ab inuicem separari. Et sic fuerunt confusi temporaliter et eternaliter simul damnati.
In matrimonio agentes inordinate actum conjugalem peccant.

Quarto peccant contra illud preceptum. Non mechaberis: qui in matrimonio agunt istum actum inordinate et contra institutionem nature. Dicit Lactantius in libro diuinarum institutionum. Cum de excogitasset duorum sexuum rationem: attribuit his ut se inuicem appetere et concubinatione gauderent. Itaque ardentissimam cupiditatem cunctarum animarum corporibus admiscuit: ut in hos affectus auerterent ea ratione pro pagari et multiplicari genera possent. Que cupiditas et appetentia in homine vehementior et acrior inuenitur: vel quod hominum multitudinem voluit esse maiorem: vel quod virtute soli homini dedit ut esset laus et gloria in coercendis voluptatibus. Hec ille. Talis autem concubinitio potest fieri quadruplici intentione. Primo causa suscipiendi proli: et talis non habet culpam. ut in 1. ad Cor. vii. Si nupterit homo non peccat. Si enim sine peccato non posset fieri conjugalis procreatio: non precepisset dominus post diluuium eum copulari dicens. Crescite et multiplicamini: cum sine carnali procreantia non

possunt commisceri. Secundo hoc fieri causa reddendi debitum: et sic est actus iusticie: et si non possit fieri sine peccato: apostolus non dixisset ubi supra. vxori vir debitum reddat. Ideo dicit Augustinus. et ponuntur eius verba. xxxij. q. v. si dicat. ubi dicit Augustinus. Redde debitum: si non exigis redde pro sanctificatione perfecta deo tibi computabit. Tertio habet fieri causa vitae de fornicationis. De quo dicit apostolus ubi supra. propter fornicationem vitam uniusquisque propriam habeat. Quarto non habet fieri causa saturande libidinis si hoc est infra limites matrimonij. scilicet quod cum alia muliere hoc non faceret: tunc est veniale peccatum secundum Thomam. Si autem delectationem querit in ea ut in meretrice: extendendo scilicet affectum quod si non esset vxor idem faceret. dicit Thomas. quod tunc est mortale: et sic peccat contra illud preceptum primo in matrimonio. Ad mechaberis. Idem dicit Hieronymus. et ponuntur eius verba. xxij. q. iij. c. Digo quidem. Nichil est fedius quam amare vxorem quasi adultera. Sequitur. Imitemur saltim pecudes. Ibidem. Adulter est inquit in sua vxore amator ardentior. Glossa. ibidem dicit. Adulter de non reatu criminis illius capitalis: sed similitudine adulterine libidinis. Sicut enim adulter in adulteram ardet: sic iste in propria. Tales faciunt sicut ceruosa dicitur. Cui cum per villicum portatus fuerat unum calatum cerusorum: dicitur cerusa cum calato intrauit cameram propter ingluuiem: et mox impleuit os cerulis: inglutendo ossa cum pelliculis: et rusticus vidit quomodo fecit. Deinde cum maritus esset in mensa cum rustico: ista bona dicitur presentauit aliquid de cerulis ad comedendum: volens autem dicitur se ostendere moderate cepit unum cerusum: aspiciens dixit ad villicum. Quomodo comedetis de cerulis in villa? Respondit rusticus. Bona dicitur nos capimus quantum possumus implere os nostrum: et glutimus cum ossibus et pelliculis sicut vos fecistis in camera paulo ante. Sic multi viri et mulieres in presentia hominum sunt valde temperati dicentes. Nos vix semel in anno facimus illum actum sed in absentia sunt luxuriosissimi. Contra apostolum. 1. ad Cor. vii. Qui habent vxores sint tanquam non habentes. Et sic Thobias versus est conjugio suo. De quo dicit Thobias. viiij. Qui ait ad Saram vxorem suam. Surge hodie et cras et postcras: et oremus dominum. Et sequitur